

Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014

Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020

Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014

Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020

Helsinki 2014

**OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
YMPÄRISTÖMINISTERIÖ**

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Taitto: Marianne Laune
Kansikuva: YHA-kuvapankki / Pirjo Ferin

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ym.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2014

ISBN 978-952-11-4289-5 (nid.)
ISBN 978-952-11-4290-1 (PDF)

Painotuote

ESIPUHE

Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriympäristöstrategiaksi 2014–2020 perustuu pääministeri Kataisen hallitusohjelmaan, jonka mukaan ”hallitus laatii kulttuuriympäristöstrategian”. Esitys kulttuuriympäristöstrategian laatimisesta sisältyi myös valtioneuvoston selontekoon 2010 kulttuurin tulevaisuudesta.

Strategian valmisteli opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ympäristöministeriön 17.2.2012 asettama työryhmä. Työryhmän asettamispäätöksen mukaan tavoitteena oli, että strategia luo edellytykset kokonaisvaltaiselle kulttuuriympäristöpolitiikalle, jolla vahvistetaan kulttuuriympäristön arvoa ja suojelua sekä muutosten ja riskien hallintaa. Työryhmän 19.6.2013 valmistuneesta ehdotuksesta saatiin 101 lausuntoa, joiden pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö viimeistelivät strategiaesityksen valtioneuvon käsiteltäväksi.

Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteet on kiteytetty kolmeen näkökulmaan: merkittävä voimavara, kestävä kehitys ja hyvä hallinto. Hyvin hoidettu ja elinvoimainen kulttuuriympäristö lisää ihmisten hyvinvointia ja sillä on tärkeä merkitys elinkeinotoimintojen kehittämisessä ja viihtyisän asuinympäristön luomisessa. Strategian valinnat muodostavat viisi strategian tavoitteisiin perustuvaa kokonaisuutta. Toimenpiteitä on yhteensä 20.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen jälkeen strategiatyötä jatketaan toimeenpanosuunnitelmalla, jossa yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa konkretisoidaan toimenpiteiden toteutustavat, vastuutahot, aikataulut ja niiden seuranta.

Toivomme, että kulttuuriympäristöstrategia toteutuessaan edistää elinympäristömme viihtyisyyttä ja turvaa kulttuuriympäristön ominaispiirteitä myös tuleville sukupolville.

Pia Viitanen
asunto- ja viestintäministeri

Paavo Arhinmäki
kulttuuri- ja urheiluministeri

SISÄLLYS

Esipuhe	3
1 Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteet	6
2 Kulttuuriympäristö nyt	8
2.1 Kulttuuriympäristö – ihmisen ympäristö	8
2.2 Muuttuva kulttuuriympäristö	10
2.3 Kulttuuriympäristön säädösperusta	12
3 Strategiset valinnat	14
3.1 Kulttuuriympäristö on voimavara	14
Kulttuuriympäristö tukee kestäväää kehitystä	14
Taloudelliset resurssit ovat riittävät ja oikein suunnatut	16
3.2 Kulttuuriympäristölainsäädäntö ja sen soveltaminen on laadukasta	17
3.3 Kulttuuriympäristön merkitys ja arvo tunnustetaan	20
Kulttuuriympäristön merkitys vahvistuu	20
Kulttuuriympäristökasvatus lisää ymmärrystä ja arvostusta	22
Kulttuuriympäristöalan koulutus ja tutkimus on laadukasta ja riittävää	24
3.4 Yhteistyöstä voimaa	25
Hyvä hallinto, selkeä työnjako	25
Kansalaisten ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö on tuloksellista	26
3.5 Kulttuuriympäristötieto on riittävää ja laadukasta	27
4 Strategian toteuttaminen, seuranta ja vaikutusten arviointi	29
4.1 Strategian toteutus ja seuranta	29
4.2 Strategian vaikutusten arviointi	29

1 Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteet

Kulttuuriympäristö on yhteisön ja ihmisten muistin ja identiteetin perusta. Hyvin säilyneenä, alueellisesti omaleimaisena ja eri aikakausista rakentuvana se on mittaava kansallinen omaisuus, johon sisältyy merkittäviä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia arvoja. Kulttuuriympäristön suunnitelmallinen ylläpito ja kehittäminen lisäävät alueiden elinvoimaa ja viihtyisyyttä, toteuttavat kestävästä kehitystä sekä ylläpitävät kansallisomaisuuden arvoa.

Kulttuuriympäristöstrategialla on kolme vuoteen 2020 tähtäävää päätavoitetta. Kulttuuriympäristö on merkittävä voimavara ja mahdollistaja. Kulttuuriympäristön hoito on osa kestävästä kehitystä. Hyvä hallinto mahdollistaa kokonaisvaltaisen kulttuuriympäristöpolitiikan.

Merkittävä voimavara. Kulttuuriympäristö on merkittävä kulttuurinen, taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen voimavara ja uuden toiminnan mahdollistaja. Strategian tavoitteena on lisätä ymmärrystä näitä mahdollisuuksia kohtaan. Strategiassa pyritään vahvistamaan eri tahojen yhteistyötä ja edellytyksiä toimia kulttuuriympäristön hyväksi sekä korostetaan kansalaistoiminnan merkitystä strategian tavoitteiden saavuttamisessa.

Kestävä kehitys. Strategian tavoitteena on vahvistaa kestävästä kehitystä ja siihen sisältyviä ekologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia arvoja kulttuuriympäristön hyvän hoidon ja vastuullisen kehittämisen avulla. Strategian perusnäkemys on, että kulttuuriympäristö voi uudistua ja sopeutua ajan tuomiin muutoksiin säilyttäen samalla keskeiset ja eri-ikäiset piirteensä.

Hyvä hallinto. Strategiassa luodaan edellytykset kokonaisvaltaiselle kulttuuriympäristöpolitiikalle. Vastuu strategian toteutumisesta kuuluu koko valtionhallinnolle. Tavoitteena on turvata kulttuuriympäristöhallinnon valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen palvelu- ja toimintakyky, selkeyttää hallinnon vastuujakoa ja sektori-vastuita sekä lisätä hallinnon alojen keskinäistä yhteistyötä. Strategiassa ehdotetut toimenpiteet edistävät Suomen allekirjoittamien kulttuuriympäristöön liittyvien kansainvälisten sopimusten toteutumista ja kulttuuriympäristön suojelua.

Kansallisteatteri ja Rautatientori Helsingissä. YHA-kuvapankki / Pirjo Ferin.

Visio vuodelle 2020:

Kulttuuriympäristö – hyvinvoinnin ja elinvoiman lähde

Ihmiset arvostavat kulttuuriympäristöä ja toimivat aktiivisesti sen hyväksi. Hyvin hoidettu kulttuuriympäristö elää ajassa ominaispiirteensä säilyttäen. Julkishallinnon voimavarat on suunnattu ohjaamaan sen hallittua muutosta. Elinkeinoelämälle kulttuuriympäristön monimuotoisuus avaa menestymisen mahdollisuuksia.

2 Kulttuuriympäristö nyt

2.1

Kulttuuriympäristö – ihmisen ympäristö

Tässä strategiassa kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen toiminnasta tai ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyttä, erilaisia ja eri-ikäisiä elementtejä käsittävää kokonaisuutta – ihmisten päivittäistä ympäristöä. Osa siitä on suojeltu tai muuten määritelty erityisen arvokkaaksi. Kulttuuriympäristö sisältää myös aineettomia merkityksiä.

Käsitykset siitä, millainen ympäristö on arvokasta ja hyvää, muuttuvat ajan myötä. Kulttuuriympäristö yhdistetään usein historiallisiin ympäristöihin, joihin liittyy positiivisia miellelyhtymiä. Kulttuuriympäristö voi olla myös todiste asioista, joita ei haluta muistaa. Arvostukset muuttuvat hitaasti: tänä päivänä tavanomaisena pidetty paikka voi olla tulevaisuuden arvostettua ja omasta ajastaan havainnollisella tavalla kertovaa kulttuuriympäristöä.

Jokaisella on vastuu ympäristön hyvästä ylläpidosta omassa elinpiirissään. Jokaisella on myös oikeus hyvään kulttuuriympäristöön. Hyvä kulttuuriympäristö merkitsee ihmisille eri asioita. Yhteistä hyväksi koetuille kulttuuriympäristöille kuitenkin on, että ne vahvistavat ihmisten suhdetta elinympäristöönsä ja auttavat ymmärtämään menneen kautta myös nykyisyyttä sekä rakentamaan tulevaisuutta.

Ittavalaisuus kaupunki. YHA-kuvapankki / Daniel Segerlöv.

STRATEGIAN KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Kulttuuriympäristö tarkoittaa ihmisen toiminnasta sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntyneitä ympäristöjä. Siihen kuuluu kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö ja muinaisjäännökset. Kulttuuriympäristö pitää sisällään sekä aluekokonaisuuksia että yksittäisiä kohteita.

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena syntyneitä ympäristöjä, jota voi tarkastella esimerkiksi alueellisena, visuaalisena, kokemuksellisena tai historiallisena kokonaisuutena.

Rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö tarkoittaa rakennettuja alueita, rakennuksia sekä erilaisia rakenteita, kuten teitä, siltoja ja sähkölinjoja.

Arkeologinen kulttuuriperintö muodostaa kulttuuriympäristön vanhimman ajoitettavan kerrostuman ja kulttuuriympäristön historiallisen pohjan. Muinaisjäännökset ovat maisemassa, maaperässä tai veden alla säilyneitä rakenteita, muodostelmia tai esineitä, jotka ihminen on tehnyt.

Muuttuva kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöön vaikuttavat lukuisat sosiokulttuuriset, poliittiset, ekologiset sekä talouteen, elinkeinoelämään ja väestökehitykseen liittyvät muutokset. Muutoksiin liittyvät ilmiöt ovat usein monisyisessä yhteydessä toisiinsa. Kulttuuriympäristön hoito edellyttää, että ympäristössä tapahtuvat muutokset tunnistetaan ja niihin osataan reagoida. Muutoksiin liittyy myös uudenlaisia, hyödynnettäviä mahdollisuuksia.

Ilmastonmuutos seurannaisilmiöineen asettaa uusia haasteita kulttuuriympäristön hoidolle ja tutkimiselle. Myös ilmastonmuutokseen liittyvät poliittiset valinnat heijastuvat kulttuuriympäristöön. Kansallisessa ilmasto- ja energiastrategiassa (2013)¹ edellytetään merkittäviä toimenpiteitä energiankäytön tehostamiseksi ja uusiutuvan energian käytön lisäämiseksi. Uudet energiantuotantomuodot muuttavat olemassa olevaa ympäristöä ja tuottavat uutta, tämän ajan kulttuuriympäristöä.

Globalisaation seurauksena kulttuurit ja aatemaailma yhtäältä moniarvoistuvat ja rikastuvat, toisaalta samankaltaistuvat ja köyhtyvät. Globalisaation vastareaktionä paikallistunne ja omien perinteiden arvostus saattavat lisääntyä.

Aluerakenne keskittyy ja **elinkeinorakenne** uudistuu. Väestön muutto kasvu-keskuksiin on kiihtynyt. Uusia alueita otetaan asuinkäyttöön ja olemassa olevia rakenteita uudistetaan ja tiivistetään. Samanaikaisesti pienissä taajamissa ja erityisesti maaseudulla rakennettu ympäristö autioituu ja viljelymaisemia umpeutuu. Vajaa-käyttö tai käytön puute ovat suurimpia haasteita kulttuuriympäristöjen arvojen säilyttämiselle.

Kulttuuriympäristössä näkyvät myös **väestörakenteen muutosten** vaikutukset. Väestön ikääntyminen lisää esimerkiksi paineita ottaa aikaisempaa paremmin huomioon esteettömyysnäkökohdat. Helposti muunneltavien tilojen tarve kasvaa kodeissa, työpaikoilla ja julkisissa rakennuksissa.

Kunta- ja palvelurakenteiden uudistaminen vähentää kuntakeskusten määrää ja tehostaa julkisten palvelujen järjestämistä. Palveluverkon harvetessa kulttuuriympäristöä jää vaille aikaisempaa käyttöä. Kuntakoon kasvu vaikuttaa myös alueiden kehittämisperiaatteisiin.

Liikenteen ja infrastruktuurin kehittämisellä on merkittäviä kulttuuriympäristövaikutuksia. Liikenteen ja energiatarpeen kasvun vuoksi tarvitaan uusia maisemaa muuttavia rakenteita. Samalla kun liikenneväylien ja energiaverkkojen rakentaminen ja uudistaminen luo uutta kulttuuriympäristöä, se saattaa myös rappeuttaa tai hävittää nykyistä.

Taloudellisten resurssien niukkuus vaikuttaa julkisyhteisöjen omistajapolitiikkaan. Valtion omistamia kiinteistöjä myydään yksityisille, ja kunnat luopuvat vajaan käyttöisistä palvelurakennuksista. Myös seurakuntien rakennuksia jää ilman käyttöä. Muutosten seurauksena kansalaisten ja elinkeinoelämän panos kulttuuriympäristön hoitoon muuttuu yhä tärkeämmäksi.

¹ Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 20. päivänä maaliskuuta 2013 VNS 2/2013 vp.

ESIMERKKEJÄ KULTTUURIYMPÄRISTÖISTÄ LUKUINA

- Inventoituja, valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 156. Niihin sisältyy muun muassa peltoalueita ja perinnebiotooppeja. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin on tarkoitus valmistua vuoden 2015 loppuun mennessä, jolloin määrä saattaa muuttua.
- Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla on perustettu kolme valtakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta ja kaksi muuta maisema-aluetta. Maisema-alueille voidaan laatia hoito- ja käyttösuunnitelmia, joiden mukaan edistetään maiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämistä ja hoitamista.
- Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) nojalla perustettuja kansallisia kaupunkipuis-toja on kuusi. Kansallisille kaupunkipuistoille laaditaan MRL 70 §:n nojalla hoito- ja käyttösuunnitelmat.

Rakennettu kulttuuriympäristö:

- Rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain (498/2010) ja sitä edeltäneen rakennussuojelulain (60/1985) nojalla suojeltuja kohteita on 280 (joulukuu 2013). Yhteen suojelukohteeseen voi sisältyä useita rakennuksia. Asemakaava-alueella kaavasuojaus on ensisijainen menettely.
- Valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/1985) nojalla on suojeltu noin 800 rakennusta. Asetus on kumottu vuonna 2010, mutta sen nojalla tehdyt suojelupäätökset ovat voimassa.
- Kirkkolaila (1054/1993) suojeltuja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkoja on 567, siunauskappeleita 10, kellotapuleita 259 (joulukuu 2013) sekä kirkkopihalla sijaitsevia hautakappeleita noin 200.
- Ortodoksisesta kirkosta annetun lain (985/2006) nojalla suojeltuja kirkkoja on 19 ja rukoushuoneita neljä.
- Kaavoituksella suojeltuja rakennuksia ja rakennettuja ympäristöjä on tuhansia, mutta niistä ei ole kattavaa valtakunnallista tilastoa.
- Valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY) on 1260.
- Liikenneviraston museokohteiden kokoelmissa on 22 museotietä ja 33 museosiltaa.

Arkeologinen kulttuuriperintö:

- Rauhoitettuja kiinteitä muinaisjäännöksiä on noin 29000 (marraskuu 2013).

Kulttuuriympäristön säädösperusta

Perustuslain (731/1999) 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Vastaavasti perustuslain 14 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Kulttuuriympäristökysymyksiin vaikuttavat myös muut perustuslain perusoikeussäännökset. Näitä säännöksiä ovat etenkin 10 §:ssä säädetty yksityiselämän suoja, 15 §:ssä säädetty omaisuuden suoja sekä 17 §:ssä säädetty oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin.

Kulttuuriympäristön kannalta keskeisimpiä lakeja ovat maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999, jatkossa MRL), laki rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010, jatkossa rakennusperintölaki), muinaismuistolaki (295/1963), luonnonsuojelulaki (1096/1996) sekä eräät erityislait kuten kirkkolaki (1054/1993) ja laki ortodoksisesta kirkosta (985/2006). Myös Euroopan unionin lainsäädäntö ja politiikkaohjelmat vaikuttavat kulttuuriympäristöön.

Kulttuuriympäristöön vaikutetaan suoraan tai välillisesti useita muitakin lakeja sovellettaessa. Esimerkiksi energiataloutta, ympäristönsuojelua, luonnonsuojelua, maanainesten ottoa, vesialueita, kaivostoimintaa, liikennettä, maataloutta ja maaseudun kehittämistä koskevien säännösten soveltaminen voi vaikuttaa myös kulttuuriympäristöön. Euroopan unionin maatalouspolitiikka ja maaseudun kehittämistä koskeva lainsäädäntö vaikuttavat peltojen käyttöön ja hoitoon sekä maatalousalueiden rakennetun ympäristön kehittämiseen. Myös opetusta ja erilaisia ammattivaatimuksia koskevilla säännöksillä on välillisiä vaikutuksia kulttuuriympäristöön.

Kulttuuriympäristöä koskevia kansainvälisiä sopimuksia on useita, joista Suomi on liittynyt seuraaviin:

UNESCO:n

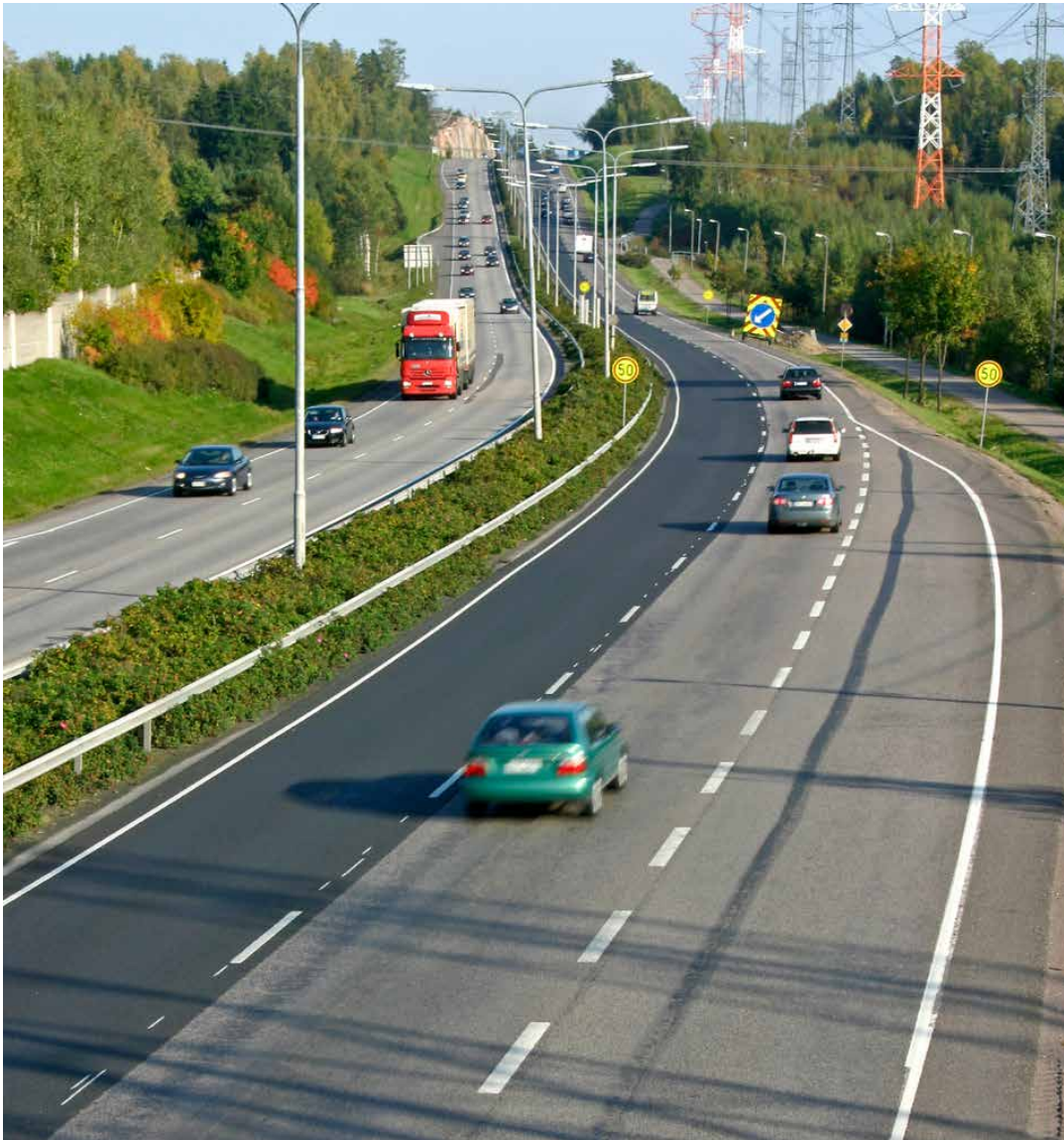
- yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi eli maailmanperintösopimus (SopS 19/1987)
- yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa eli Haagin sopimus (SopS 93/1994)
- yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta (SopS 47/2013) sekä

Euroopan neuvoston

- eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta eli Maltan sopimus (SopS 26/1995)
- Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus eli Granadan sopimus (SopS 10/1992) sekä
- eurooppalainen maisemayleissopimus eli Firenzen sopimus (SopS 14/2006).

Suomi ei ole vielä liittynyt Euroopan neuvoston kulttuuriperinnön yhteiskunnallista arvoa ja merkitystä käsittelevään Faron puiteyleissopimukseen (2005) eikä Unescon yleissopimukseen vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelemisesta (2001).

Kansallinen lainsäädäntö tarjoaa hyvät edellytykset kulttuuriympäristön vaalimiseen, mutta säännösten hajautuminen moniin lakeihin on samalla haaste kulttuuriympäristön kokonaisvaltaiselle kehittämiselle ja suojelulle.

Kehä III. YHA-kuvapankki / Daniel Segerlöv.

3 Strategiset valinnat

Kulttuuriympäristö on identiteettiä vahvistava, kansallinen, alueellinen ja paikallinen voimavara. Hyvä kulttuuriympäristö tukee asukkaiden viihtyvyyttä, uusien elinkeinojen syntymistä ja vanhojen kehittymistä sekä alueiden omiin vahvuuksiin perustuvaa kehittämistä, esimerkiksi matkailua.

Alueiden monimuotoisuus tarjoaa puitteita kulttuuriympäristöjen taloudellisten mahdollisuuksien ja vetovoimaisuuden kehittämiseksi. EU:n Alueellisen agenda 2020:n mukaan ekologiset arvot, ympäristön laatu ja kulttuurivarat ovat hyvinvoinnin ja talousnäkökymien kannalta ratkaisevan tärkeitä ja tarjoavat ainutlaatuisia kehitysmahdollisuuksia. EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmakauden 2014–2020 Suomen kumppanuusohjelmaan sisältyviin Euroopan rakenne- ja investointirahastojen, kuten EAKR, ESR ja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto, yksi rahoitusprioriteeteista on kestävä kasvu. Uuden liiketoiminnan luomisessa ja yritysten innovaatiotoiminnan vahvistamisessa kulttuuriympäristö voi tarjota hyvän viitekehyksen kehittämiseen.

3.1

Kulttuuriympäristö on voimavara

Kulttuuriympäristö tukee kestävästä kehitystä

Olemassa olevan rakennuskannan, infrastruktuurin ja kulttuurimaisemien hyvä hoito on kestävästä kehityksen perusta. Korjausrakentaminen ja tyhjiksi jäävien rakennusten uusi käyttö ovat rakennusten säilymisen, työllisyystilanteen ja kestävästä kehityksen näkökulmasta perusteltua.

Kulttuuriympäristöjen hyödyntäminen voi olla merkittävä kilpailutekijä elinkeinojen kehittämisessä. Maailmanlaajuisessa kilpailussa ympäristövastuu ja yleensä yhteiskuntavastuu tulevat yhä tärkeämmiksi menestystekijöiksi. Kulttuuriympäristöt voivat tukea näitä tavoitteita esimerkiksi toimimalla yritysten ympäristövastuun symboleina ja muodostamalla vetovoimaisen ja konkreettisen vuorovaikutuspinnan yrityksille, yhteiskunnalle ja yksittäisille kansalaisille.

Ilmastonmuutos on tuonut vaatimuksia muun muassa rakennusten energiatehokkuudelle. Koska osa energiatehokkuutta parantavista toimenpiteistä voi vaikuttaa rakennusten ominaisluonteeseen ja erityispiirteisiin, tulisi omistajilla sekä korjaustöiden suunnittelijoilla ja toteuttajilla olla riittävästi osaamista rakennusperinnön ominaispiirteistä ja keinoista niiden säilyttämiseen. Tutkimustietoa energiatehokkuuden parantamisesta kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa kohteissa on jonkin verran, mutta kaikkia asiaan liittyviä seikkoja ei ole riittävästi tutkittu.

Etenkin kasvukeskuksissa yhdyskuntarakenteen tiivistämisellä ja täydennysrakentamisella toteutetaan ekotehokkaampaa kaupunkirakennetta ja helpotetaan tonttipulaa. Kasvu heijastuu myös läheiselle maaseudulle, jossa paine ottaa virkistys- ja viljelyalueita asuinkäyttöön lisääntyy. Kulttuuriympäristön kannalta on tärkeää, että täydennysrakentamisessa alueiden ominaispiirteet tunnistetaan ja niitä kunnioitetaan.

Maisemat ja niiden luonto- ja kulttuuriperintöarvot ovat yksi Suomen matkailun vahvuustekijöistä. Suomen matkailustrategian 2020 mukaan Suomeen suuntautuvasa kulttuurimatkailussa painottuvat muun muassa paikalliset kulttuuriympäristöt, yksittäiset kulttuurikohteet ja reitit sekä alueelliset, omaleimaiset kulttuuripiirteet kuten saamelaisuus. Myös arkeologinen kulttuuriperintö kiinnostaa ihmisiä ja voi toimia matkailun resurssina. Kulttuuriympäristön kokonaisvaltainen ylläpito on siten myös kestävä matkailun näkökulmasta tärkeää.

Tavoitetila 2020:

Kulttuuriympäristön mahdollisuudet ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja siihen sopeutumisessa tunnistetaan. Omistajat tuntevat kulttuuriympäristön merkityksen ja ovat sitoutuneita sen suunnitelmalliseen hoitoon. Rakennusten korjaamisen kokonaistaloudellisuus ymmärretään. Tyhjeneville rakennuksille saadaan uutta käyttöä. Korjausrakentamisen normeissa otetaan huomioon rakennusperinnön vaalimisen reunaehdot. Energiatehokkuutta ja kulttuurihistoriallisia arvoja pidetään rakentamishankkeissa samanarvoisina. Kulttuuriympäristön arvot otetaan huomioon energia- ja liikenneverkkojen suunnittelussa.

Toimenpiteet:

1. Tuetaan ja kehitetään ratkaisuja, joilla kulttuuriympäristön hoidon ja kestävä käytön avulla voidaan vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen.
2. Luodaan edellytyksiä tyhjilleen jäävien rakennusten ja ympäristöjen väliaikaiselle käytölle sekä rakennuskannan innovatiiviselle uusiokäytölle.

Taloudelliset resurssit ovat riittävät ja oikein suunnatut

Kulttuuriympäristön hoitoon tarkoitetut julkiset resurssit ovat vähentyneet viime vuosina. Tämä koskee hallinnon asiantuntijaresursseja, määrärahoja sekä toimijoille ja kansalaisille myönnettäviä avustuksia. Myös EU:n rahoitusmahdollisuudet ovat heikentyneet, mutta EU:lta saatava rahoitus muodostaa edelleen suurimman osuuden kulttuuriympäristön kehittämisen julkisesta rahoituksesta.

Suomessa on useita tahoja, jotka myöntävät avustuksia kulttuuriympäristön hoitoon ja kehittämiseen. Erilaisia avustusjärjestelmiä on paljon, mutta yksittäisen järjestelmän käytettävissä olevat määrärahat ovat usein melko pieniä. Lisäksi tieto eri avustuksista on hajallaan, ja niiden hakuajat sekä myöntökriteerit ovat erilaisia. Pienilläkin avustuksilla voidaan vahvistaa toimijoiden ja hallinnon yhteydenpitoa sekä lisätä molemminpuolista ymmärrystä yhteisistä tavoitteista.

Julkisen talouden kiristyessä on kehitettävä uusia toimintatapoja kulttuuriympäristöjen tilan ylläpitämiseksi ja parantamiseksi. Elinkeinoelämän panos voisi tarjota uudenlaisia mahdollisuuksia. Elinkeinoelämän hyvästä kulttuuriympäristöstä saamia taloudellisia ja imagohyötyjä ei ole selvitetty. Hyötyjen tutkiminen voisi edistää kiinnostusta kulttuuriympäristön vaalimiseen.

Tavoitetila 2020:

Julkishallinto kantaa vastuunsa kulttuuriympäristön hoidon ja suojelun resursseista. Kiinteistönomistajat huolehtivat omistamastaan kulttuuriperinnöstä. Taloudelliset kannustimet tukevat kulttuuriympäristön kunnossapitoa. Erilaisista avustuksista, niiden ehdoista ja hakuajoista löytyy helposti tietoa.

Kulttuuriympäristöjen vahvuudet tunnistetaan myös elinkeinojen kehittämisessä. Elinkeinoelämä näkee olemassa olevassa, hyvin hoidetussa kulttuuriympäristössä liiketoiminnallista arvoa ja osoittaa sen hoitoon ja kehittämiseen myös taloudellisia voimavaroja.

Toimenpiteet:

3. Tuetaan selvitys- ja tutkimustyötä kulttuuriympäristön taloudellisesta merkityksestä.
4. Vahvistetaan elinkeinoelämän ja julkisen sektorin välistä yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa.
5. Kehitetään kulttuuriympäristön hyvää hoitoa tukevia taloudellisia kannustimia ja avustusmenettelyjä.

Kulttuuriympäristölainsäädäntö ja sen soveltaminen on laadukasta

Kaavoituksen toimivuus on kulttuuriympäristön kannalta tärkeää. Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaan alueiden käytön suunnittelun yhtenä tavoitteena on edistää rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvojen vaalimista. Eri kaavatasojen sisältövaatimuksissa korostetaan muun ohella maiseman, kulttuuriperinnön ja rakennetun ympäristön vaalimista. Myös olemassa olevan rakennuskannan käyttöön kiinnitetään huomiota. Kaavoitus onkin käytetyin kulttuuriympäristön suojelun ja kehittämisen väline.

Kaavoitusprosessissa sovitetaan yhteen eri toimintoja ja tarpeita, jolloin kulttuuriympäristön arvot saattavat joutua väistymään vahvemiksi koettujen, esimerkiksi taloudellisten intressien tieltä. Toisinaan ongelmana ovat kaavat, jotka ovat kulttuuriympäristön näkökulmasta vanhentuneet.

Hyvä kaavoitusprosessi edellyttää toimivia vuorovaikutusmenettelyjä ja riittävää tietopohjaa. Ajantasaiset pohjatiedot ovat perusedellytys kaavoituksen vaikutusten arvioinnissa, joka kohdistuu muun ohella kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön. Valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin (VAT) liittyvä ”Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY)”-inventointi on niistä keskeisin. Sen huomioon ottaminen alueidenkäytössä on tärkeä kansallinen kulttuuriympäristötavoite.

Utsjoen kirkkotallit. Tuija Mikkonen.

Kaavoitus luo puitteet myös infrastruktuurin suunnittelulle ja toteutukselle. Erityisesti liikenneväylien, sähkölinjojen ja energiantuotantolaitosten, kuten tuulipuistojen, toteutustapa heijastuu kulttuuriympäristöjen tilaan. Vuorovaikutteinen, kulttuuriympäristöasiantuntemusta hyödyntävä suunnitteluprosessi ja vaikutus selvitysten laatu varmistavat kulttuuriympäristön parhaalla mahdollisella tavalla huomioivan ratkaisun.

Kaavoituksen lisäksi rakennuksia ja rakennelmia voidaan suojella erityislainsäädännön perusteella. Kaikkiin paitsi kirkollisiin rakennuksiin ja rakennelmiin sovellettava laki on rakennusperinnön suojelemisesta annettu laki eli rakennusperintö-laki (498/2010). Vuonna 2010 voimaan tulleen rakennusperintölain soveltaminen asemakaava-alueella on aikaisempaa helpompaa.

Kiinteiden muinaisjäännösten suojelusta säädetään muinaismuistolaisa (295/1963), jonka nojalla kaikki kiinteiksi muinaisjäännöksiksi määritellyt kohteet ovat rauhoitettuja. Lisäksi rauhoitettuja ovat kaikki vähintään satavuotiaat irtaimet muinaisesineet ja laivalöydöt. Muinaismuistolaki laadittiin 1960-luvun alussa nykyisestä olennaisesti poikkeavaan toimintaympäristöön. Muinaismuistolain uudistaminen on perusteltua, jotta toimintaympäristössä ja muussa lainsäädännössä tapahtuneet muutokset voitaisiin ottaa nykyistä paremmin huomioon.

Myös kuntien rakennusvalvontaviranomaiset ovat kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta keskeisessä asemassa. Ne valvovat rakentamisen suunnittelua ja toteuttamista ja ratkaisevat maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia rakennus- ja purkamislupia.

Julkisessa hallinnossa kulttuuriympäristöä koskevat vastuut hajautuvat useille eri viranomaisille ja perustuvat moneen lainsäädäntöön. Toiminnan kohteena kulttuuriympäristö on kuitenkin jakamaton. Yksittäisen kohteen arvo ilman sen kiinnittymistä ympäristöönsä jää vajaaksi.

KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA VALTAKUNNALLISET ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEET

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää. Kulttuuriympäristön osalta niiden tavoitteena on turvata valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen säilyminen.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamia valtakunnallisia kulttuuriympäristöinventointeja ovat:

- Inventointi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä (RKY 2009)
- Inventointi valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista (1995). Maisemainventointia päivitetään parhaillaan ja se valmistuu vuonna 2015, jolloin aluevalikoima ja rajaukset tarkistetaan.
- Arkeologista kulttuuriperintöä koskeva inventointi (1985)

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan alueidenkäytössä on otettava huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevat kansainvälisten sopimusten velvoitteet sekä valtioneuvoston päätökset. Viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit otetaan huomioon alueiden suunnittelun lähtökohtina.

Tavoitetila 2020:

Kulttuuriympäristön hoito ja suojele perustuvat kokonaisvaltaiseen kulttuuriympäristökäsitykseen. Kulttuuriympäristöt ovat maakuntien ja kuntien voimavara ja vetovoimatekijä, mikä näkyy maankäytön suunnittelussa ja päätöksenteossa. Kaavoitusprosessit sekä kaavojen sisällöt tukevat kulttuuriympäristön alueellisiin lähtökohtiin perustuvaa ja kestävää hyödyntämistä.

Kulttuuriympäristön tilan seurantavastuut on selkeästi määritelty ja seurannan tuloksia hyödynnetään poliittisessa päätöksenteossa ja hallinnossa. Eri hallinnonalojen yhteistyötä lainsäädännön valmistelussa on tiivistetty siten, että eri lait toimivat saumattomammin suhteessa toisiinsa. Arkeologista kulttuuriperintöä koskeva lainsäädäntö on ajantasaista.

Toimenpiteet:

6. Turvataan kulttuuriympäristöjen arvot eri kaavatasoilla.
7. Kulttuuriympäristön vaaliminen integroidaan kattavasti maakunta- ja paikallistason kehittämiseen (strategiat, suunnitelmat, ohjelmat).
8. Laaditaan kulttuuriympäristöön liittyvien säännösten kokonaisarviointi ja uudistetaan tarvittaessa lainsäädäntöä.

Savolaista maaseutumaisemaa Mustinjärvellä. Tuija Mikkonen.

Kulttuuriympäristön merkitys ja arvo tunnistetaan

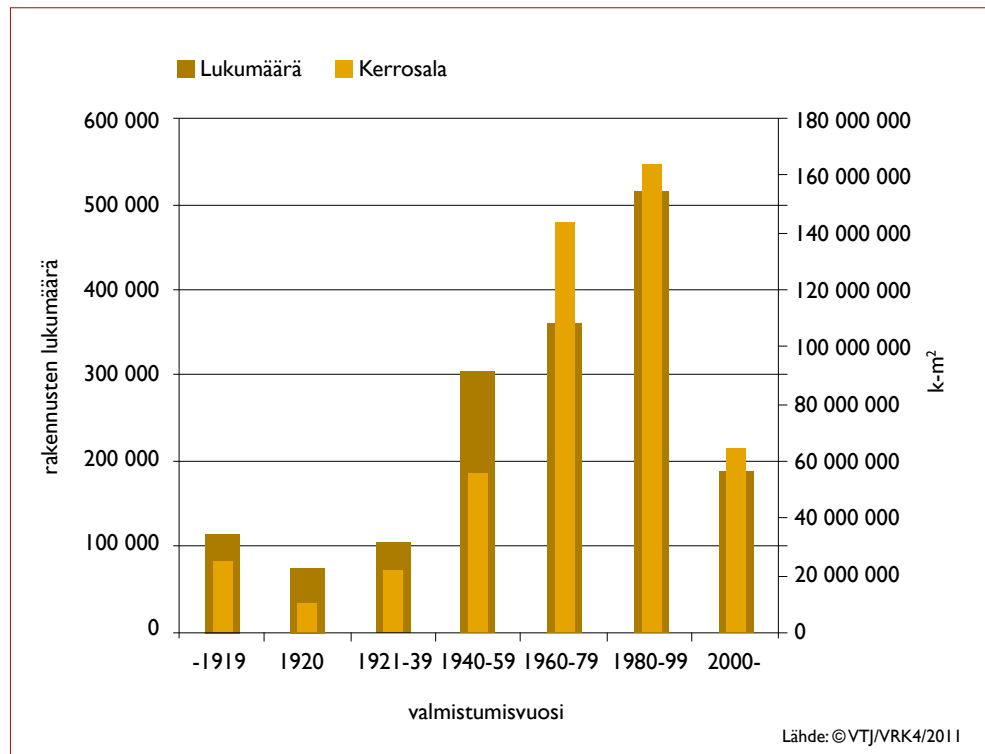
Kulttuuriympäristön merkitys vahvistuu

Kulttuuriympäristön vaaliminen perustuu sen arvostamiseen. Käsitteet vaalimisen arvoisesta ja hyvästä kulttuuriympäristöstä kuitenkin vaihtelevat. Arvot myös muuttuvat ajan myötä. Siksi on tarpeen etsiä tapoja erilaisten arvojen ja arvostusten huomioon ottamiseksi kulttuuriympäristöä kehitettäessä.

Asukkaiden ja kulttuuriympäristön parissa työskentelevien ammattilaisten arvostukset ja näkemykset saattavat poiketa toisistaan. Asiantuntijat tulkitsevat tiettyä kohdetta usein osana laajempaa kulttuuriympäristöä ja historiallista jatkumoa. Asukkailla puolestaan voi olla sellaisia kotipaikkaansa liittyviä arvoja, joita asiantuntijat eivät kulttuuriympäristössä näe. Siksi asukkaiden ja viranomaisten väliselle vuorovaikutukselle ja ruohonjuuritaso keskustelulle on yhä enemmän tarvetta.

Suomen rakennettu kulttuuriympäristö on nuorta. Rakennuskannasta noin 80 % on rakennettu 1900-luvun puolivälin jälkeen. Yksin jo määränsä vuoksi nuoren kulttuuriympäristön laatu on ihmisten hyvinvoinnin kannalta tärkeä. Silti sitä voidaan muokata ja purkaa ottamatta huomioon, että samalla saatetaan tuhota sellaista ympäristöä, jota tulevat sukupolvet voivat jäädä kaipaamaan.

Rakennuskannan ikä Suomessa vuonna 2010

Ikkunakarmin korjaus. YHA-kuvapankki / Pentti Hokkanen.

Tavoitetila 2020:

Eri-ikäisten ja erilaisten kulttuuriympäristöjen arvo tunnetaan ja tunnustetaan. Kulttuuriympäristö koetaan korvaamattomana kansallisena voimavarana, jonka arvon säilyttäminen ja hyvä hoito ovat valtiovallan keskeisiä tavoitteita. Yksityishenkilöt, yritykset ja viranomaiset ovat sitoutuneet kulttuuriympäristön vaalimiseen. Elävien ja monimuotoisten kulttuuriympäristöjen arvoja ylläpidetään kulttuuriperintöä kunnioittavan, laadukkaan ja harkitun uudistamisen avulla.

Toimenpiteet:

9. Lisätään tietoa nuoresta eli 1900-luvun puolivälin jälkeen syntyneestä kulttuuriympäristöstä suojelun, tutkimuksen, restauroinnin ja käytön tarpeisiin sekä kehitetään sen arvot säilyttäviä korjausmenetelmiä.
10. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita, valtion ja kuntien omistamia rakennuksia, kulttuurimaisemia ja arkeologista kulttuuriperintöä vaalitaan ja hoidetaan niin, että ne välittävät tietoa vastuullisesta ja suunnitelmallisesta omistajuudesta.

Kulttuuriympäristökasvatus lisää ymmärrystä ja arvostusta

Kulttuuriympäristökasvatuksella lisätään ympäristön kulttuuristen merkitysten tunnistamista ja arvostamista. Sillä tuetaan myös ympäristösuhteen ja kulttuuri-identiteetin muodostumista. Kulttuuriympäristön arvostaminen vaatii kykyä ymmärtää ja tulkita sitä. Siinä keskeinen merkitys on kotien ohella päiväkodeilla, kouluilla, ammatillisilla oppilaitoksilla ja vapaan sivistystyön oppilaitoksilla. Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa omaksutut arvot vahvistuvat toisen asteen opinnoissa ja vaikuttavat usein läpi koko elämän.

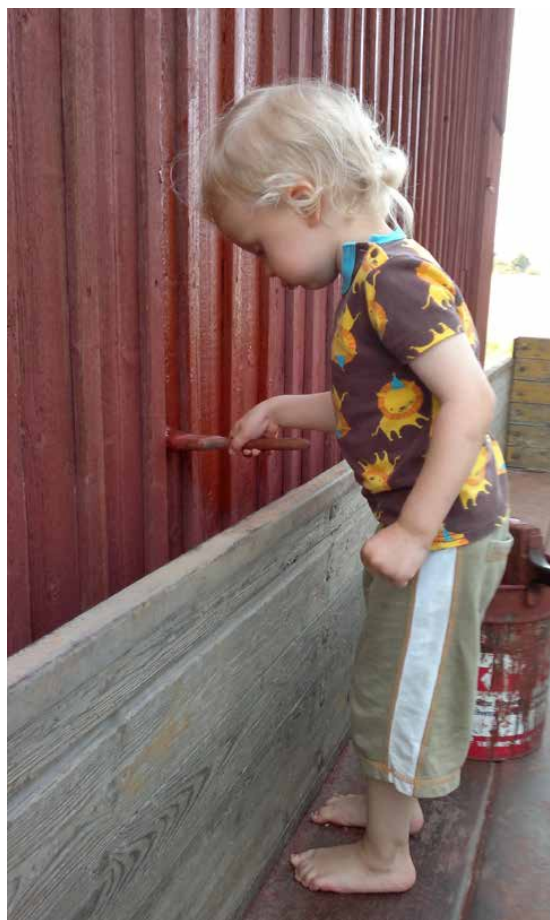
Esi- ja perusopetuksessa sekä toisen asteen koulutuksessa kulttuuriperintöosaamisen kehittäminen kuuluu opetussuunnitelmaan ja ammatillisten perustutkintojen perusteisiin. Selvää käsitystä siitä, missä määrin kulttuuriympäristöä koulutusjärjestelmän eri tasoilla käsitellään, ei kuitenkaan ole. Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmissa ja koulujen työsuunnitelmissa painotukset vaihtelevat ja opettajan oma aktiivisuus ja mielenkiinto vaikuttavat viime kädessä oppituntien sisältöön. Opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen sisältyvä kulttuuriympäristötieto on siten ensiarvoisen tärkeää.

Museoilla on keskeinen rooli kulttuuriympäristötiedon esittäjinä, kokoajina ja tulkitsijoina. Museot toimivat yhteistyössä koulujen kanssa, mutta tavoittavat toiminnallaan myös laajemmin eri väestöryhmiä. Museot tuottavat sisältöjä ja palveluita tekemällä tutkimuksia ja inventointeja, tuottamalla verkkoaineistoja, kokoamalla näyttelyitä ja järjestämällä erilaisia tapahtumia.

Internet tarjoaa runsaasti tietoa kulttuurimaisemista, rakennuksista ja muinaisjäänöksistä. Tietoverkkoihin on luotu myös vuorovaikutteisia sovelluksia, joiden kautta kansalaiset voivat tuoda esille omia muistojaan ja tietojaan kulttuuriympäristöstä.

Kulttuuriympäristötiedon ja -ymmärryksen edistämisessä yhdistyksillä on tärkeä merkitys. Monet niistä järjestävät tilaisuuksia, projekteja, talkoita ja muuta toimintaa kulttuuriympäristön hyväksi. Kansalaisjärjestöjen toiminta on tärkeää myönteisen asenneilmapiirin kehittämisessä, ajankohtaisten asioiden esille nostamisessa, osallistumismahdollisuuksien järjestämisessä ja kulttuuriympäristöjen hoidossa.

Punamullalla maalaaminen onnistuu perheen pienimmiltäkin. Hanna Hämäläinen.

Euroopan neuvoston ja komission aloitteesta järjestettävien Euroopan kulttuuriympäristöpäivien ("European Heritage Days") tarkoitus on lisätä tietoa kulttuuriperinnön monimuotoisuudesta. Jokasyksyisten tapahtumien avulla herätetään keskustelua sekä edistetään paikallisen kulttuuriympäristön tuntemusta ja arvostusta. Suomessa tapahtumat keskittyvät syyskuun toiseen viikonloppuun. Kulttuuriympäristöpäivien tapahtumia toteuttavat paikalliset toimijat.

Kulttuuriympäristöä koskevan tiedon ja kiinnostuksen lisäämiseksi tarvitaan yhteistyötä monien eri toimijoiden ja asiantuntijoiden kesken. Mahdollisuus kulttuuriympäristöoppimiseen tulisi olla tarjolla kansalaisille koko elämän ajan.

Tavoitetila 2020:

Lapset, nuoret ja aikuiset ovat oppineet hyvän kulttuuriympäristönlukutaidon sekä osaavat toimia aktiivisesti kulttuuriympäristön hyväksi. Museot toimivat elinikäisen kulttuuriympäristöoppimisen alueellisina ja paikallisina keskuksina. Kulttuuriympäristön parissa toimivat yhdistykset ovat aktiivisia, välittävät kulttuuriympäristötietoa ja sitä kautta vahvistavat kulttuuriympäristön arvostusta.

Toimenpiteet:

11. Kehitetään monimuotoista kulttuuriympäristökasvatusta päiväkodeissa, kouluissa, ammatti- ja vapaan sivistystyön oppilaitoksissa sekä museoissa.

Liedon Vanhalinnan viljelysmaisema halkovat ikaikaiset kulkureitit Hämeen Härkätie ja Aurajoki. Tuija Mikkonen.

Kulttuuriympäristöalan koulutus ja tutkimus on laadukasta ja riittävää

Yliopistoissa kulttuuriympäristön tutkimus ja opetus kattaa monipuolisesti strategian näkökulmat. Opiskelu ja tutkimus mahdollistavat monialaisen asiantuntemuksen, vaikka Suomessa ei olekaan kattavaa kulttuuriympäristöalan koulutusta. Konservointialan koulutusta ammattikorkeakouluissa ollaan supistamassa.

Restaurointi- eli entistämiskoulutusta järjestetään useissa ammatillisissa oppilaitoksissa sekä käsi- ja taideteollisissa oppilaitoksissa. Nykyisin rakennuskonservoinnin ja -restauroinnin koulutukset keskittyvät pääasiassa perinnerakentamiseen. Tarvetta on erityisesti nuoren rakennuskannan korjausperiaatteiden opetukselle ja tutkimukselle.

Toisen asteen oppilaitosten opintosuunnitelmissa on tarpeen kehittää kulttuuriympäristöasioiden sisältöjä. Päteviä korjausrakentamisen ammatillaisia tarvitaan tulevana vuosina yhä enemmän. Kulttuuriympäristön kannalta on olennaista, että paitsi korjaustöiden suunnittelijoilla, myös niiden toteuttajilla on ymmärrystä rakennuskannan ominaisuuksista, historiallisista piirteistä ja aineettomista arvoista.

Ympäristön suunnittelijoiden ja toteuttajien lisäksi kiinteistöjen isännöinnin ja kiinteistönhoidon ammattilaisten kulttuuriympäristöosaaminen on tärkeää. Eri ammattiryhmiä yhteen kokoavalle kulttuuriympäristöalan täydennyskoulutukselle on tarvetta.

Uudet energiatehokkaat ja niin sanotut vihreät rakentamisen teknologiat muuttavat suunnittelun sisältöjä. Niiden soveltaminen kulttuuriympäristön arvot huomioidulla tavalla vaatii suunnittelijoilta laaja-alaista osaamista ja yhteistyötä eri alojen asiantuntijoiden kesken.

Tavoitetila 2020:

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perusopetuksessa sekä toisen asteen opetuksessa käsitellään riittävästi kulttuuriympäristöasioita. Kulttuuriympäristöön liittyvä uusintutkimustieto siirtyy hallinnon käyttöön ja päätöksenteon tueksi. Korjausrakentamisen opetus on tasokasta, kohdentuu myös nuoreen rakennuskantaan ja sitä on riittävästi tarjolla. Konservointialan koulutuspaikkoja on riittävästi. Kulttuuriympäristön kanssa työskenteleville eri ammattiryhmille on tarjolla heidän tarpeisiinsa räätälöityä täydennyskoulutusta.

Toimenpiteet:

12. Vahvistetaan kulttuuriympäristölähtöistä perustutkintoon tähtäävää ja asiantuntijoiden täydennyskoulutusta.
13. Tuetaan yliopistoissa ja muissa tutkimuslaitoksissa tehtävää soveltavaa kulttuuriympäristötutkimusta sekä siihen liittyvää yhteistyötä sektoritutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Yhteistyöstä voimaa

Hyvä hallinto, selkeä työnjako

Kulttuuriympäristöasiat kuuluvat useiden eri hallinnonalojen ja hallinnon tasojen tehtäviin. Ministeriöistä kulttuuriympäristöön liittyviä lainsäädäntö- ja kehittämistehtäviä on ympäristöministeriöllä, opetus- ja kulttuuriministeriöllä, maa- ja metsätalousministeriöllä, työ- ja elinkeinoministeriöllä sekä liikenne- ja viestintäministeriöllä. Museovirasto toimii valtion asiantuntijavirastona kulttuuriympäristöasioissa. Toimeenpanotehtäviä hoitaa mm. valtion aluehallinto. Myös muut viranomaiset, kuten hallintotuomioistuimet käsittelevät kulttuuriympäristöön liittyviä asioita. Useille tahoille jakautuvat vastuut ja velvoitteet eivät aina ole kansalaisille ja muille toimijoille selkeitä.

Kulttuuriympäristön kannalta erityisen tärkeässä asemassa ovat kunnat ja maakuntien liitot, jotka ohjaavat kulttuuriympäristön kehittämistä ja suojelua kaavoituksella. Lisäksi kunnat vaikuttavat kulttuuriympäristöön ohjaamalla ja valvomalla rakentamista. Alueellisina asiantuntijoina toimivat maakuntamuseot. Viranomaistahojen yhteistyötä on vahvistettu laaja-alaisilla, eri hallinnonalojen ja alan asiantuntijoista koostuvilla kulttuuriympäristön maakunnallisilla yhteistyöryhmillä.

Kulttuuriympäristön suojelun valtion asiantuntija- ja viranomaistehtäviä on Museovirastosta annettu yhteistyösopimuksin maakuntamuseoille. Asiantuntijaresurssit ovat jakautuneet alueellisesti epätasaisesti. Yhteistyösopimus on solmittu myös Saamelaismuseo Siidan kanssa. Saamelaisten osallistumisoikeus on huomioitu muun muassa parhaillaan laadittavassa Pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa.

Kulttuuriympäristön kehittämisen on oltava pitkäjänteistä ja sen muutoksien hallittuja. Hyvä hallinto edellyttää ajantasaista lainsäädäntöä, joka luo toiminnan edellytykset ja osoittaa sen suuntaviivat sekä määrittää eri toimijoiden roolit. Hyvään hallintoon kuuluu kansalaisten ja hallinnon vireä vuoropuhelu.

Tavoitetila 2020:

Valtionhallinnon sisäinen työnjako ja vastuut kulttuuriympäristöasioissa ovat selkeitä ja kansalaisille ymmärrettäviä. Valtion, kuntien ja maakuntien liittojen päätöksenteossa kulttuuriympäristön merkitys tunnustetaan ja otetaan huomioon. Asiantuntijapalveluiden laatu ja riittävyys on turvattu myös alueellisesti.

Toimenpiteet:

14. Kukin ministeriö pyrkii omalla hallinnonalallaan edistämään kulttuuriympäristöstrategian tavoitteita ja niiden toteuttamista.
15. Selkiytetään valtionhallinnon sisäistä sekä valtionhallinnon, maakuntamuseoiden ja maakuntien liittojen välistä työnjakoa ja yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa. Arvioidaan kulttuuriympäristön viranomaispalveluiden alueellinen saatavuus eri puolilla maata.
16. Saamelaisalueen kulttuuriympäristötyön toiminta vakiinnutetaan.

Kansalaisten ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö on tuloksellista

Kulttuuriympäristön arvot säilyvät pääasiassa sen hyvän hoidon ja käytön ansiosta. Ratkaisevassa asemassa ovat kiinteistöjen omistajat ja käyttäjät. Asukkaiden lisäksi elinkeinoelämän toimijoiden rooli on tärkeä. Teollisuus ja palveluyritykset ovat merkittäviä rakennusperinnön omistajia. Maaseutu- ja maatalouselinkeinot ylläpitävät ja muovaavat maaseudun kulttuurimaisemaa.

Kulttuuriperintöä koskevat kansainväliset sopimukset nostavat kansalaiset keskeiseen asemaan kulttuuriympäristön käyttäjinä ja vaalijoina. Esimerkiksi Euroopan neuvoston sopimuksissa painotetaan julkishallinnon ja yksityisten yhteisvastausta kulttuuriperinnön vaalimisessa.

Eurooppalaisessa maisemayleissopimuksessa korostetaan maiseman roolia ihmisten elinympäristönä. Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimuksessa kulttuuriperinnön arvosta yhteisöille kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan myös yhteistä hyvää siten, että kansalaiset yhteisössään voivat tuntea sen henkisesti ”omakseen”.

Kulttuuriympäristöasioihin osallistuvat aktiivisesti erilaiset kansalaistoimijat, kuten valtakunnalliset kulttuuriympäristöjärjestöt, paikalliset asukas-, kotiseutu- ja kyläyhdistykset sekä asiantuntijajärjestöt. Yhdistysten toiminnalla on suuri merkitys kulttuuriympäristön tilan ja arvostusten ylläpitämisessä.

Julkisen vallan ja yhdistysten hyvä yhteistyö edistää kulttuuriympäristöasioiden hoitoa. Yhdistyksillä on tietoa ja osaamista, joista on apua hallinnolle. Niiden taloudelliset resurssit toimia ovat kuitenkin niukat.

Julkisen sektorin käytössä olevien voimavarojen supistuessa kansalaisyhteiskunnan asema korostuu. Yhdistysten ja erilaisten ammatillisten järjestöjen rinnalla myös elinkeinoelämän panosta tarvitaan yhä enemmän kulttuuriympäristöjen kehittämiseen. Kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet paranevat, kun ihmiset ovat tietoisia omista osallistumismahdollisuuksistaan.

Tavoitetila 2020:

Kulttuuriympäristöpolitiikka on kansalais- ja yhteisölähtöistä. Kulttuuriympäristön kehittämisessä ovat laajasti mukana alueen elinkeinoelämä, julkinen sektori, kansalais-toimijat ja kansalaiset. Ihmiset tuntevat omat osallistumismahdollisuutensa ja osaavat käyttää niitä.

Toimenpiteet:

17. Lisätään julkisen hallinnon, kansalaisten ja elinkeinoelämän toimijoiden välistä vuoropuhelua kulttuuriympäristöä koskevissa asioissa ja vahvistetaan siten eri tahojen keskinäistä ymmärrystä.
18. Valmistellaan Suomen liittyminen Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimukseen.

Kulttuuriympäristötieto on riittävää ja laadukasta

Kulttuuriympäristön kehittäminen ja suojelu vaativat tuekseen ajantasaista tietoa kulttuuriympäristöstä, suojelluista kohteista ja niiden hoitomenetelmistä. Tietoa ja tietolähteitä on paljon ja ne ovat hajallaan.

Asiantuntijoiden laatimat inventoinnit ja selvitykset muodostavat pohjan kulttuuriympäristön arvojen määrittelylle. Inventointien lähtökohta on ensisijaisesti kulttuuriympäristöön liittyvän tiedon tallentaminen ja tuottaminen. Selvitykset toimivat pohjatietona kaavoituksessa ja erilaisissa hankkeissa.

Paikalliset ja alueelliset kulttuuriympäristöohjelmat tuottavat tärkeää tietoa kohdealueestaan, osallistavat eri toimijoita ja kehittävät yhteistä tahtotilaa. Ohjelmien lähtökohtana ovat alueen kestävään kehittämiseen liittyvien yhteisten tavoitteiden määrittelemine sekä toimenpiteiden ja toimintatapojen suunnitteleminen. Ne toimivat keskusteluavauksina esimerkiksi maankäyttöön liittyvissä hankkeissa. Ohjelmien tavoitteena on, että ne heijastavat alueiden erityisyyttä ja tukevat paikallisia identiteettejä.

KULTTUURIYMPÄRISTÖOHJELMAT

Alueelliset kulttuuriympäristöohjelmat. ELY-keskukset, maakuntien liitot ja muut alueelliset toimijat voivat laatia yhteistyössä maakuntamuseoiden ja muiden sidosryhmien kanssa alueellisia kulttuuriympäristöohjelmia, jotka kattavat koko maakunnan alueen tai osia siitä.

Paikalliset kulttuuriympäristöohjelmat. Kunnat ja muut paikalliset toimijat voivat laatia oman kuntansa aluetta koskevia kulttuuriympäristöohjelmia, joiden valmisteluun asukkaat, yhteisöt, viranomaiset ja elinkeinoelämä voivat osallistua.

Kulttuuriympäristöohjelmien laatimisen tueksi ympäristöministeriö on julkaissut oppaan Kulttuuriympäristöohjelma – *miksi ja miten* (2009).

Julkisten tietoaaineistojen avaaminen kansalaisten, yhteisöjen ja yritysten käyttöön sekä niiden hyödyntäminen on yhteiskunnan toiminnan läpinäkyvyyden kannalta olennaista. Kulttuuriympäristötiedon ja siihen liittyvien palveluiden ja järjestelmien kokonaisuuden hallintaa voidaan parantaa ottamalla käyttöön kokonaisarkkitehtuurimenetelmiä. Kokonaisarkkitehtuurityön avulla pyritään parantamaan tiedon, palveluiden ja järjestelmien yhteentoimivuutta ja sopimaan yhteisistä periaatteista kuten avoimista rajapinnoista ja tiedon yhteismitallisuudesta.

Tavoitetilä 2020:

Tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntävien palveluiden avulla toimijat saavat ajantasaista ja oikeaa tietoa kulttuuriympäristöstä ja pystyvät osallistumaan kulttuuriympäristöä koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Kulttuuriympäristön tietovarannot ovat mahdollisimman avoimesti eri käyttäjäryhmien saatavilla ja hyödynnettävissä. Valtakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä on olemassa yhtenäinen ja ajantasaisena pidettävä tieto, joka kattaa kulttuurimaisemat, rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön.

Toimenpiteet:

19. Lisätään kulttuuriympäristöä koskevan tiedon yhteentoimivuutta, saatavuutta, kattavuutta ja käytettävyyttä niin, että kansalaiset saavat helposti haluamaansa tietoa kulttuuriympäristöstä ja että tieto vastaa myös elinkeinoelämän tarpeisiin. Nopeutetaan kulttuuriympäristöä koskevan tiedon digitalisointia.
20. Yhdistetään valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaiset kulttuuriympäristön inventoinnit yhtenäiseksi valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen inventoinniksi, jota täydennetään tarvittavin osin erityisesti arkeologisen kulttuuriperinnön, kaupunkimaisemien ja perinnebiotooppien osalta.

Arkeologinen kaivaus. Tuija Mikkonen.

4 Strategian toteuttaminen, seuranta ja vaikutusten arviointi

4.1

Strategian toteutus ja seuranta

Strategiassa esitetyistä toimenpiteistä laaditaan ympäristöministeriön johdolla tarkempi toimeenpanosuunnitelma. Siinä esitetään toimenpiteiden toteutustavat, vastuutahot, aikataulut ja niiden seuranta. Toimeenpanosuunnitelma laaditaan yhteistyössä keskeisten ministeriöiden sekä niiden sidosryhmien kanssa, joiden vastuulle toimenpiteiden toteutus kuuluu. Valmistunutta toimeenpanosuunnitelmaa päivitetään sen toteutumisen edetessä.

4.2

Strategian vaikutusten arviointi

Kulttuuriympäristö muodostaa merkittävän osan suomalaista kansallisvarallisuutta. Kulttuuriympäristön hyvä hoito ja ylläpito säilyttävät ja nostavat sen arvoa. Hyvä kulttuuriympäristö ja rakennusperinnön kestävä käyttö tukevat alueellista elinkeino- ja talouselämää. Kulttuuriympäristöstrategian kansantaloudelliset vaikutukset ja vaikutukset yritystoiminnan toimintaedellytyksiin voidaan arvioida myönteisiksi.

Strategialla ei ole suoria vaikutuksia valtionalouteen, koska sen toimenpiteet toteutetaan kehyspäättöksen ja talousarvion määrärahojen sallimissa rajoissa. Tarvittaessa määrärahoja priorisoidaan uudelleen ottaen huomioon toimeenpanosuunnitelmassa strategian linjauksista tehtävät valinnat.

Useat strategian toimenpiteistä tehostavat julkista hallintoa. Lisääntyvä korjausrakentaminen parantaa korjausrakentajien työllisyyttä ja lisää valtion tuloverokertymää. Kulttuuriympäristön hyödyntäminen alueellisena voimavarana voi vähentää valtion tuen tarvetta rakennemuutospaikkakunnilla.

Strategian toimenpide-ehdotukset lisäävät toteutuessaan ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa oman elinympäristönsä kehittymiseen ja vaalimaan siinä itselleen tärkeitä arvoja. Strategian toimenpiteillä lisätään ihmisten tietoa omasta kulttuuriympäristöstään. Ympäristön ajallisen kerroksisuuden säilyminen ja ihmisten ymmärrys siitä tukevat ihmisten identiteettiä.

Kulttuuriympäristön suunnitelmallinen hoito, kunnossapito ja käyttö tukevat kestävän kehityksen tavoitteita. Pyrkimys olemassa olevien rakennettujen ympäristöjen kunnossapitoon ja säilyttämiseen vähentää luonnonvarojen käyttöä ja syntyvän rakennus- ja purkujätteen määrää.

Kulttuuriympäristö on yhteisön ja ihmisten muistin ja identiteetin perusta. Siihen sisältyy merkittäviä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia arvoja. Hyvin hoidettuna, alueellisesti omaleimaisena ja eri aikakausista rakentuvana se lisää ihmisten hyvinvointia. Suomen ensimmäinen valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 tarjoaa välineitä kansallisomaisuutemme arvon ylläpitämiseen sekä alueiden viihtyisyyden ja elinvoimaisuuden lisäämiseen.

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment